

לא תצאו

ילקוט בענין דברי חז"ל שלא לצאת בשעת מגיפה:

"דבר בעיר – כנס רגליך, שנאמר: ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו"

תלמוד בבלי, בבא קמא ס':

תנו רבנן: דבר בעיר – כנס רגליך, שנאמר: ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, ואומר: לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך, ואומר: מחויך תשכל חרב ומחדרים אימה. מאי ואומר, וכי תימא, ה"מ בליליא, אבל ביממא לא, תא שמע: לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך; וכי תימא, הני מילי היכא דליכא אימה מגואי, אבל היכא דאיכא אימה מגואי, כי נפיק יתיב ביני אינשי בצוותא בעלמא טפי מעלי, ת"ש: מחויך תשכל חרב ומחדרים אימה, אף על גב דמחדרים אימה – מחויך תשכל חרב.

מדרש ויחי אור (הובא בפרק דרך ארץ, בהקדמת ספר ראשית חכמה, ובמנורת המאור פרק כ')

רבי אלעזר פתח וגרס: לך עמי בא בחדריך וגו' (ישעיה כז ב). בא וראה שהקדוש ברוך הוא אוהב לישראל מכל העמים והזהיר אותם שישמרו את נפשם כדי שלא יבאו לידי סכנה, לפי שיש שעות ביום שצריך אדם לשמור את נפשו בהם לפי שבהם הדינין מתעוררים לבא לעולם, ובשעה שהדינים מתעוררים צריך אדם לזהר שלא תפגע בו מדת הדין, ולפיכך הזהיר הקדוש ברוך הוא את ישראל ואמר לך עמי בא בחדריך, לפי שכשמת הדין מתעוררת והדבר בא לעולם, אין אדם רשאי להלך בשוק יחידי ולא אפילו עם בני אדם, אלא יסגר בתוך ביתו ולא יצא לשוק עד אשר תעצר המגפה, ולפי שהיה נח איש צדיק צוהו הקדוש ברוך הוא להסגר בתוך התיבה כדי שלא ימות עם שאר בני דורו. וכן צוה הקדוש ברוך הוא את אבותינו כשנגלה עליהם כמצרים להכות את בכוריהם שישגרו בתוך בתיהם עד אשר יעבור המשיחית, שנאמר (שמות יב כב), ואתם לא תצאו וגו', חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואחר שיעבור זמן הזעם אין לו רשות למשחית לחבל.

ספר הזוהר הקדוש, פרשת נח, ח"א סג.

בזמנא דמותא אית במתא או בעלמא, לא יתחזי בר נש בשוקא, בגין דאית ליה רשו למחבלא לחבלא כלא. בגיני כך א"ל קודשא בריך הוא בעי לך לאסתמרא ולא תחזי גרמך קמי דמחבלא דלא ישלוט עלך, ואי תימא מאן יהיב הכא מחבלא דהא מיין הו ואתגברו, ת"ח לית לך דינא בעלמא או כד אתמחי או כד אתמסר עלמא בדינא דלא אשתכח ההוא מחבלא דאזיל בגו אינון דינין דאתעבידו בעלמא, אוף הכי הכא טופנא הוה ומחבלא אזיל בגו טופנא ואיהו אקרי הכי דאתכליל בשמא דא, ועל דא אמר קודשא בריך הוא לנח לטמרא גרמיה ולא יתחזי בעלמא. ואי תימא האי תיבותא אתחזי בגו האי עלמא ומחבלא אזיל בגויה, כל זמנא דלא יתחזי אפי דבר נש קמי מחבלא לא יכיל לשלמא עליה, מנלן ממצרים דכתיב (שמות י"ב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, מאי טעמא בגין דאיהו אשתכח ויכיל הוא לחבלא, ולא אצטריך לאתחזא קמיה. בגין כך הוה גניו נח וכל אינון דעמיה בתיבותא, ומחבלא לא יכיל עליה לשלמא עליהו.

ספר הזוהר הקדוש, פרשת נח, ח"א סט.

רבי חייא פתח (משלי כ"ב) "ערום ראה רעה ונסתר", האי קרא אתמר על נח דעאל לתיבותא ואסתתר בה, ועאל לגו תיבותא בזמנא דמייא דחקו ליה, והא אתמר דעד לא עאל לתיבותא חמא ליה למלאך המות דאזיל בינייהו ואסחר לון, כיון דחמא ליה עאל לתיבה ואסתתר בגוה, הדא הוא דכתיב ערום ראה רעה ונסתר, ראה רעה דא מלאך המות, ונסתר מקמיה. הדא הוא דכתיב מפני מי המבול.

ר' יוסי אמר "ערום ראה רעה ונסתר", אהדר על מה דאתמר, בזמנא דמותא שריא בעלמא בר נש הכים יסתר ולא יקום לבר ולא יתחזי קמי מחבלא, בגין דכיון דאתיהיב ליה רשו יחבל כל אינון דישתכחון קמיה ויעברון קמיה באתגלייא, וסופא דקרא "ופתאים עברו ונענשו", עברין קמיה ואתחזיון קמיה ונענשו. דבר אחר עברו, עברו פקודא דא, ונענשו לפי הזוהר: פקודא דא – זו המצוה עצמה שאינם מסתירים עצמם ונענשו.

ספר הזוהר הקדוש, פרשת נח, ח"א עא.

"אשרי נשוי פשע" דהא בשעתא דקודשא בריך הוא אתקיל חובי וזכוון דבני נשא דההוא תיקלא דבסטר חובין מסתלקין ואינון אוהרנין זכיון דאינון בתיקלא אחרא מכריעין לתתא, דא הוא "נשוי פשע כסוי חטאה", בשעתא דינא שריא בעלמא דיהא מהפוא דלא ישלוט עלוי מחבלא, כמה דהוה לנח דכסי ליה קודשא בריך הוא מההוא חטאה דאמשיך עליה אדם על עלמא, דכיון דחטאה דא אנגיד אדם על עלמא, שאר בריין שלטאן ובר נש דחיל מנייהו ועלמא לא אתקין בתקונייה.

ספר הזוהר הקדוש, פרשת וירא, ח"א קז.

תא חזי בשעתא דינא שרי בעלמא הא אתמר דלא ליבעי לבר נש לאשתכחא בשוקא, בגין דכיון דשריא דינא לא אשגח בין זכאה והייבא, ולא בעי לאשתכחא תמן. והא אתמר דבג"כ אסתים נח בתיבה ולא ישגח בעלמא בשעתא דינא יתעביד, וכתיב (שמות י"ב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, עד דיתעביד דינא, ובגין כך ויאמר המלט על נפשך אל תביט אחרריך וגו'.

ספר הזוהר הקדוש, פרשת ויקהל, ח"ב קצו.

אדחכי דאתעסקו באורייתא נהר יממא קמו ואתו לקמיה דרבי שמעון, כיון דחמא לון אמר רבי שמעון, אלעזר ברי אנת וחברייא אסתימו גרמייכו אלין תלת יומין דלא תפקון לבר, בגין דמלאך המות אשתכח במתא ואית ליה רשו לחבלא, וכיון דאתיהיב ליה רשו לחבלא יכיל לחבלא לכל מאן דאתחזי קמיה, ותו דבר נש דאתחזי קמיה סליק ואסטי עליה ואדכר חובי ובעי דינא מקמי קודשא בריך הוא, ולא אתעדי מתמן עד דאתדן ההוא בר נש ואתיהיב ליה רשו וקטיל ליה.

ספר הזוהר הקדוש, פרשת מצורע, ח"ג נד.

פתח רבי אלעזר ואמר (קהלת ו) ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה וגו', לא כתיב וביום רעה היה ברע, אלא ביום רעה ראה, דהא בשעתא דדינא תלייא בעלמא לא לבעי ליה לאיניש לאתחזאה בשוקא ולמיהך יחידאה בעלמא, דהא כד דינא שריא בעלמא על כלא שארי, ומאן דפגע ביה ואערע קמיה יתדן בההוא דינא, וכדין כתיב (משלי יג) ויש נספה בלא משפט, דהא משפט אסתלק מצדק ולא שריין דא בדא על עלמא, ועל דא ראה, ראה והוי נטיר, אשגח ועיין לכל סטר והוי ידע דבכלהו שריא דינא, ולא תפוק לבר ולא תתחזי בשוקא בגין דלא ישרי עלך. מאי טעמא, בגין דגם את זה לעומת זה עשה האלהים, כמה דכד שארי מיבו בעלמא שרי על כלא, כך כד שריא דינא בעלמא שרי על כלא, ומאן דאערע ביה אתפס.

ספר הזוהר הקדוש – זוהר חדש, מגילת רות, ח"ב לו.

בזמן שהדבר בעיר יסגור אדם עצמו ולא יתראה בשוק, כדיון שנתן רשות למחבל מי שפוגע בו ניווק ואיהו מתחייב בנפשו.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות מאכלי עובדי כוכבים סימן קטז סעיף ה' (בהגה)

עוד כתבו שיש לברוח מן העיר כשדבר בעיר, ויש לצאת מן העיר בתחלת הדבר, ולא בסופו (תשובת מהרי"ל סי' ל"ה). וכל אלו הדברים הם משום סכנת, ושומר נפשו ירחק מהם, ואסור לסמוך אנם או לסכך נפשו בכל כיוצא בזה.

ביאור הגר"א יורה דעה שם

ולא בסופו כו'. כיון דכבר איתחזק, וכחאי גוונא אמרו בב"ק שם דבר בעיר כנס רגליך כו'.

הגהות רבי עקיבא איגר, יורה דעה שם

כשדבר בעיר. בספר רבינו בחיי (פ' קרה) כתב בפסוק "הבדלו מתוך העדה" (במדבר מז כא) וז"ל: ומה שהצריך לומר "הבדלו", והקב"ה יש בידו להמית ולהחיות ולא היה צריך הבדל אצלו שהרי יכול הוא להמית את הרכים ולהחיות א' בתוכם, וכמ"ש ז"ל ב' וגו' מתכסים במלית א' השנים מתים והאמצעי ניצל, וכענין שכתוב יפול מצדך אלף. אלא כדי שלא ידבק בהם האויר הרע שבמכת הדבר, כענין האמור באשתו של לוט ותבט אשתו מאהריו. או מטעם שאמרו ז"ל כשהמדת הדין מתוחה אינו מבחין בין צדיק לרשע וכו', עכ"ל.

תורת חיים, בבא קמא שם

דוקא קאמר כנס רגליך, ואיירי שכבר הוחזק דבר בעיר, ולכך אין לו לברוח, דדוקא קודם שהוחזק דבר יש לברוח, וכן משמע בהגהת ש"ע במור י"ד סימן קי"ז.

רבינו חיים וויטאל, שער הכוונות – דרושי תפלת השחר דרוש ג'

עוד יהוד אחר אמר לי מורי [האריה"ק] ז"ל לזמן המגפה בר מינן, וזה עניינו: כבר הודעתוך כי כל הנשמות של בני אדם הם ממה שמתברר מן ז' מלכי אדום דמיתו, וזה סוד אומרם ז"ל כל ישראל בני מלכים הם. וכאשר בתוך הבירורים יש קצת פסולת שלא

הוברר, זה הפסולת נעשה ארס וסם המות הממית לאדם בזמן המגפה, והוא סוד פסוק "ידבק ד' כך את הדבר". והענין הוא, כי אותם הקליפות שיש באותם בירורים כנוכח, הם המכים ונוגפים לאדם בזמן המגפה, ואחר שהכו אותו אינם נפרדים ממנו ותמיד דבוקים עמו ומקיפין אותו מכל סביבותיו שיעור כמה אמות. ולא עוד אלא אפילו באותה השכונה שעומד שם המוכה, או אפילו איזה כלי ומלבוש שלו, צריך להתרחק ממנו. וכל ההולך ומתדבק שם, הוא מתדבק באותם הקליפות הנזכרות, ויכול להנוק. וזהו טעם שבשאר החולאים והמכות שבפרשת כי תבוא לא כתיב בהו "ידבק" כמו בענין הדבר והמגפה, לפי שבשאר החולאים אין הקליפה ההם מתדבקים שם, משא"כ במכת הדבר והמגפה שהיא מבחי' קליפות הבירורים הנזכרים, הם דבוקים בו ובמלבושיו ובשכונתו ובכל כליו.

רבינו משה קורדובירו, הרמ"ק ז"ל, בספח"ק אור יקר פ' מצורע ס"ג ג'

בוז"ק בשעתא דדינא תליא בעלמא לא לבעי ליה לברנש לאתחזאה בשוקא וכו'. פעמים הרבה יש בני אדם בינוניים שהיכים בדין ומאריכין להם, ובעת הדין פוגע הדין בהם ונוטלם בחובם, והיינו טעם ויש נספה בלא משפט, שמשפט מדת רחמים היה גורם להם להאריך להם אפו של הקב"ה, אמנם הם לא נשמרו מן הדין, ומשפט שהוא רחמי התפארת נסתלק, וצדק שהיא מלכות מדת הדין בפירווד דנה את העולם, שלוחיה פוגעים בזה ודנים אותו במעשיו. וזה יוכל האדם להציל עצמו מדין בזה, וזהו שאמר ערום ראה רעה ונסתר, ועל ידי הסתרו נצול, ופתיים עברו ונענשו בעונש עונם, ואם לא עברו היו מאריכים להם וכו'.

ואין רשות לכוחות הדין ליכנס אל ביתו של אדם אלא בכואם ממש בשליחות, אמנם בשוק עומדים להמתין שם אחרים כענין הצלע שהיה בדרך כדפירשו בוזהר, ואפשר אגב אורחיהו יעבור שם אחר ויפגע בו הדין. וזהו שאמר "ומאן דאייערא ביה אתפס", והיינו כח רוחני של דין מתלבש בגשם ההוא עומד בפרשת דרכים בשווקים, ושם ידנו אחרים או יעמדו שם במילים שלא באו שם לשליחות אלא מחמת שנתן רשות להתפשט הם מתפשטים בכל העולם, ומי שעובר וחייב פוגעים בו. וכשיעמוד האדם בביתו, מצות מזוזה ישמרהו מאלו ומכיוצא בהם. וישמר משני עניינים, שלא ינוק מאחרים שהם שוטרים מתפשטים בשווקים מלאים חמת ה' גערת אפו, וגם כן נשמר שלא יזיק הוא אחרים, שאם לא ינוק לפחות יתלבש בו גם כן כחות הדין ויגרם על ידו נזק לאחרים.

הג"ר שמשון באקי אב"ד מאנפיראטו שבאיטליה, רפואה למכה, שיר השירים א' ח'

פי' גם היא נאנחה ותשב אחור (איכה א ח), על דרך מ"ש בוז"ק פ' מצורע על פסוק ערום ראה רעה, ולא תתחזי בשוקא ולא תפוק לבר בגין דלא ישרי עלך וכו'. ופי' דלא ישרי עלך פי' הרמ"ק ז"ל, כי לא ימלט מא' משתים, או להיות נענש ח"ו ויש נספה בלא משפט, או להיות הוא בעצמו משלוחי הדין להזיק לאחרים, ולכן לא יפוק לבר, כי כאשר ישב ימלט מזה.

וזה נ"ל כוונת הכתוב שאומר "ישב בדרך וידום כי נטל עליו", ע"י שישב בדרך ולא יוחבר עם אחרים, ע"י כי נטל עליו, יש לו שכר, שלא יזיק לשום אדם. וזהו "גם היא נאנחה" ויצר לה על הדבר הזה להוריד דין קשה ח"ו, ולפיכך "ותשב אחור" לבל יפגעו בה בני אדם, כי כוונתה להטיב לזולת ככל האפשר.

רבינו מנחם ריקאנטי, בראשית ו' י"ד

עשה לך תבת עצי גופר וגומר ושם יד. צוהו להסתר מפני מדת הדין, כד"א (ישעיה כו, כ) חבי כמעט רגע עד יעבור זעם, בא בצור והטמן בעפר מפני פחד ה', וכענין (שמות יב, כב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, כי כיון שניתן רשות למחבל לחבל אינו מבחין בין צדיק לרשע, גם כי צריך לחלוק לה כבוד.

רבינו שמעון לביא, מחבר הפיוט "בר יוחאי", בתם פו על זוה"ק פ' נח

כל זמנא דלא יתחזי אפי דבר נש קמי מחבלא לא יכיל לשלמא עליה (זוה"ק ח"א סג.). אמר כי עיקר הנקרא גלוי הוא פני האדם, כי בהראותו את פניו יורה מענינו שאינו מקפיד וחושש בו, וצריך לנהוג בו כבוד ולהראות שהוא מפחד מעונשו. ולפי זה הוה גניז נח וכל אינון דעמיה בתיבותא ומחבלא לא יכיל לשלמא עליהו בשומם סתר פנים.

רבינו יעקב עמדין, היעב"ץ ז"ל, מור וקציעה סי' תקע"ו

רבותינו ז"ל (ב"ק ס:) ציוו, דבר בעיר כנס רגליך. לא שנא פגעה מדת הדין בגוים או בישראל, צריכין שמירה שלא ילקו בחברתם, מאחר שניתנה רשות אינו מבחין בשוכנים יחד. וכו' הכתוב אומר (בראשית יט, טו) פן תספה בעון העיר, (במדבר טז, כו) פן תספו בכל המאמץ, ושנוי בנביאים (שמואל א' טו, ו) סורו רדו מתוך עמלקי פן אוסיפך עמו. מכל זה למדנו אוי לרשע אוי לשכנו, לא שנא שכנ גוי, או שכנ ישראל. וכיון שהשכנ נכונה, אם אינו בורה ופורש ממנו, א"כ בהכרח צריך זעקה ורחמים.

רבינו יהונתן אייבשיץ, יערות דבש – חלק א' – דרוש ד'

בכל מקום צנוע אין סטרא אחרא כלל חל, כמאמר (ישעיה כו, כ) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך, לכך דבר בעיר כנס רגלך (ב"ק ס ע"ב). ועיין בזהר (ח"א כב). כי בדבר צנוע לית סטרא בישא מקום לחול.

שו"ת חות יאיר סי' קצ"ז (הובא בקהלת יעקב למחרי"י אלגאזי, לשון תורה אות ר"צ)

לשון דבר אינו מיוחד על מכת המגפה הידועה, רק על כל חולה המידבק מאיש לאיש וממית. ובמשנה דתענית ארז"ל איזה דבר עיר המוציאה ת"ק רגלי וכו', שמע מינה שכל מיתת בני אדם רבים בזמן קצר חוץ לטבע נקרא דבר, וגם על זה אמרו דבר בעיר כנס רגליך, דזיל בתר טעמא.

הג"ר אפרים לאניאדו אב"ד ארם צובה (משנת תקמ"ז), שו"ת דגל מחנה אפרים, יו"ד סי' ב'.

גרסינן בפרק הכונס (דף ס') דבר בעיר כנס רגליך, שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, ואומר לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדיך. הרי להדיא בין מקראי בין מוגמ', שצריך האדם להסגר בזמן הדבר, משום סכנתא, דאם אינו נסגר יש בדבר סכנה.

וכי תאמר, דאף שצריך להסגר היינו שלא יצא הוא לחוץ ויסגר בביתו, אבל שלא יכנס אצלו אחרים הא מנא לן. וא"כ יכול הוא להביא אצלו מוהל ולא יוליכיהו אצל המוהל. הא ודאי לא, דאין לחלק בהכי, דמקרא מלא דיבר וקפיד גם על סגירת הפתח, דכתיב לך בא בחדריך וסגור דלתך בעדך, ומשמע שישאר הפתח סגור

עד שיעבור זעם. וא"כ ודאי אף שיפתח כדי להכנס מוהל חיישין לסכנה בפתיחת הפתח שלא יבא המשחית ב"מ ופרצה קוראה לו. ועוד צא ולמד כמה וכמה חכמי הרפואה והטבע הזהירו על זה בכמה מיני אזהרות, דבדאיכא דברא כמתא ואינו יכול לברוח לעיר אחרת ולהרחיק נדוד, יסגר בביתו, ולא יגע בשום אדם שאינו סגור, ולא בשום בעל חי וכו'. וכבר ידעת ענין האזריטו שעשו בערי פראנקיא, שמיום עשותן זה האזריטו לא ראו בגבולן שום ריה דבר כל ועיקר.

ולא תאמר דאין אנו היין מפיחם של הרופאים בזה, דמלבד דלענין ההסגר ושלא יפתח הפתח בעידן ריתחא יש לו סמוכות אב"א קרא ואב"א גמרא וכנז"ל, אלא גם דברי הרופאים הם יסוד גדול בדין, דפוק חזי שמחללין את השבת החמורה שהיא בסקילה מפני החולה שאומר עליו הרופא שהוא מסוכן, ומאכילין אותו ביום הכיפורים שהוא בכרת על פי הרופא, וכל שאר איסורים מתרפאים בהם במקום סכנה כידוע כל זה וכו'.

וכיון שהוברר הדבר שיש לסמוך על הרופאים, ומה גם דעינינו הרואות בחוש הראות והמוחש שמריח מעט מן המעט ובנגיעה מן הקצה בדבר רחוק כמה בני אדם נזוקו ב"מ ונדבק בהם חולי זה על ידי שזוללו בדברים כיוצא באלו, וכל עמא דבר שבכל כי הני מילי יש בהם סכנה, א"כ אפילו בדבר מצוה אין לעשות המצוה בשביל חשש סכנה.

וזה ברור מה שיעדתי לך כבר שאמרו בגמרא דור המדבר לא מלו משום דלא נשיב להו רוח צפונית, ומהיכן ידעו דמניעת רוח צפונית מזקת למילה אם לא שראו בעיניהם ועל פי הנסיון שמניעת רוח צפונית מזקת למילה, ומשום הכי כל אותו הדור ביטלו מצות עשה דמילה, משום דחמירא סכנתא. והכי נמי בנידון דידן.

רבינו סעדיה גאון, ספר אמונות ודעות – מאמר ו' אות ד'

אם היו יסורין שהביאם על עצמו הוא בצאתו בעתות החושך ובעת החום והקור, הרי הוא האשם ולא בוראו, כי הוא כבר נתן בו שכל, וצוהו להשמר מכל המזיקים הללו, והמרה דברו, וכמו שנאמר (משלי כב ג) ערום ראה רעה נסתר פתאים עברו נענשו.

רבינו מאיר פאפרוש, בספה"ק אור הישר, סי' י"ב, אות קי"ט (הובא בסידור האר"י מהרה"ק רבי שבתאי מראשקוב)

מענין שמירת הנפש שיסתתר אדם עצמו ויסגור עצמו בבית או יברח בזמן המגפה בר מינג, שנאמר (משלי כב ג) "ערום ראה רעה ויסתר".

הג"ר משה דוד וואלי, תלמיד הרמח"ל, בביאור ספר משלי

ערום ראה רעה ונסתר (משלי כב ג). ערום ראה רעה כמו מגפה ב"מ, נסתר בביתו ולא יצא לשוק, כי כיון שניתנה רשות למשחית לחבל שוב אינו מבחין בין טוב לרע. ולכן האיש הטוב הערום ירא לנפשו ולא יצא לקראת הרעה שהיא משוטטת בשוקים וברחובות להשמיד ולהרוג. אבל הפתאים אינם נזהרים ועוברים במקום הרעה, ולפי הרוב הם נענשים, כי צריך זכות גדול להיות מן הניצולים בעת שליטת הרעה או במקום שליטתה, ומי יאמר זכותי לכי טהרתי מחטאתי, כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ולכן טוב לאדם שיסתר על כל פנים, ולא יסמוך על הנס, שמוא אין עושים לו נס, ואם עושים מנכין לו מזכותיו, ולמה יצא לקראת ההפסד אם יכול לעמוד ברווח שלו כשהוא נותן לב להסתיר את עצמו מבלי שיטריח את העליונים לעשות לו נס, שאם עושיין

לו גם מנכין לו מזכויותיו, והוא עונש. ולכן אמר עברו ונענשו, ולא אמר עברו ונכשלו או עברו ונהרגו, שאפילו מדת הדין אינה פוגעת בהם להמיתם ועושים להם נם, נענשים מכל מקום שמנכים להם מן הזכויות שלהם, ואין עונש גדול מזה. ולא עוד אלא שהוא דרך ענוה והכנעה שלא לבטוח בזכותו ולהביא את עצמו לידי סכנה, ולכן הזכיר בסמוך שבחה של הענוה בענין אמרו (משלי שם ד) עקב ענוה יראת ה' עושר כבוד וחיים.

הג"ר יחיאל מיכל מגלוגא, נזר הקודש (יעמניץ תע"ט) על בראשית רבה ל"ט ו'

במכה מהלכת כדבר וחרב ודוגמתם, מה שגם הצדיק הבינוני נספה עם רשע, עכ"פ אינו מוחלט בודאי, אלא הוא באקראי כשהמשחית פוגע בו, אבל מ"מ יכול להמלט על נפשו לברוח ממקומו או להסתיר עצמו לכל יפגע בו המשחית, כענין שנאמר (ישעיה כו ב) לך עמי בא בחדרך, וכן הכהוב אמר (משלי כג ג) ערום ראה ונסתה, כמפורש בזה סדר זו (ס"ט ע"א), ואז לא יאונה רעה לצדיק.

הג"ר אליהו הצרפתי אב"ד פאס במורוקו, קול אליהו פ' נח

ולפי זה יובן ויאמר אלהים לנח קין וגו', דמה שאמר לנח משום שנוגע הדבר לנח, משום דכוונת קין כל בשר הוא לומר כל מקום שאתה מוצא זנות אנדרלמוסאי באה לעולם והורגת טובים ורעים, ורצה לומר לו שאלמלא אנדרלמוסאי שבאה לעולם והורגת טובים ורעים לא היית צריך לתיבה ומקום היה מתבצר לך מהעולם והיית ניצול, אבל השתא דאתאי אנדרלמוסאי שהורגת הטובים הוששני עליך שאתה מהטובים, שימות הוא ובניו בעון הרשעים שימות עמהם. לכך אני אומר לך עשה לך תיבת וגו', ותתחבא בה, שכן כתיב (משלי כ"ב ג') ערום ראה רעה ונסתה ופתיים עברו ונענשו, שנ"ל שפירושו כך הוא, שהצדיק שהמדינה שלו פרצו בעריות, דהשתא מתירא על עצמו מאנדרלמוסאי שהורגת טובים ורעים, אם הוא ערום יסתה במסתרים ואל יצא מפתח ביתו, ובה ינצל ממלאכי הבלה, כמו שנאמר (שמות י"ב כ"ב כ"ג) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר, משום ועבר ה' לנגוף את מצרים, ואין מחבל מבחין בין טוב לרע וכו'. אבל ופתיים עברו ונענשו, משום שהורגת טובים ורעים.

הג"ר אליעזר פאפו, פלא יועץ ערך דבר

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (ב"ק ס, ב) דבר בעיר כנס רגליך או יברח מן העיר בתהלת הדבר. ומה טוב מנהג ערי אדום דעבדי נטירותא וחרקה יתרה. אבל מצד אחר לא טוב שבת בערי אדום, גם לענין זה שאם יארע חס ושלום שתפגע מדת הדין באחד מחמת השמירה יתרה ימיתוהו קדם זמנו כמיתה משנה וישרפוהו בעיר וגם קבורה לא היתה לו רחמנא לצלק, ויותר טוב בערי ישמעאל שמשתדלים על רפואתו וכבוד עושים לו במותו על ידי בני אדם המזמנים לכך. ועל כל פנים חובה מטלת על כל אדם לשמר נפשו מאד בנטירותא יתרתא ככל הבא מידו, שהרי כתיב (משלי כב ג) ערום ראה רעה ונסתה ופתיים עברו ונענשו, ופרשו בזה הקדוש (ח"א דף פט) שעל זה בלבד שעבר שלא נסתה ראוי לענש והרי זה מתחייב בנפשו.

הג"ר אליעזר פאפו, פלא יועץ ערך שמירה

כתיב (דברים ד טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם. וכתיב (שם) רק השמר לך ושמר נפשך מאד. הביטת וראה שבשום מצוה לא נאמר

מאד כמו במצוה זו שחייב אדם לשמר נפשו מסכנה ומחשש סכנה. והטעם הוא, כי יפה שעה אחת של תורה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא (אבות ד, יז). ואמרו רבותינו זכרונם לברכה (שבת לב א) לעולם אל יכנס אדם במקום סכנה שמא אין עושים לו נם, ואם עושים לו גם מנכין לו מזכויותיו. ובההה הקדוש אמרו על הפסוק (משלי כב ג) ערום ראה רעה ונסתה ופתיים עברו ונענשו. שרצונו לומר, שעל שעברו זאת בלבד שלא נסתה, אפלו אין בידם עוון אחר, על זה נענשו, שעובר על מה שכתוב בתורה (דברים ד טו) ונשמרתם מאד לנפשתיכם.

וראיתי במפרשים דמיתי בש"ס (ברכות לב, ב) באותו חסיד שהיה עומד בתפלה ופגע בו אותו הגמון ונתן לו שלום ולא החזיר לו וכו', ואמר לו המתן לי עד שאפיקך בדברים, ופיסו בדברים. ואמר שם, ונפטרו אותו חסיד לביתו. ופרשו המפרשים, שנפטרו לבית עולמו על שעל כל פנים עבר על מה שכתוב בתורה, ונשמרתם, דשמוא לא היה מדבר עמו והיה חותך את ראשו.

וכשיש דבר בעיר חס ושלום, יקים דברי חכמינו זכרונם לברכה שאמרו (ב"ק ס ב) כנס רגליך, או יברח לו והיתה לו נפשו לשלל, דכתיב (ישעיה כו ב) חבי כמעט רגע עד יעבר זעם. ואל יאמר אדם כדעת הישמעאלים הטפשים שאומרים (תהלים קכז א) אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר, ואין נסתה מהמתו, ואין מידו מציל כתיב (ירמיה טז יט) כי אך שקר נחלו כי הוא צוה ונשמרתם, וכתיב (ישעיה כו ב) לך עמי בא בחדריך. והתרוין לזה כתבתי לעיל בערך רפואה, עין שם, דשלשה מיני גזרות יש, ואנחנו לא נדע ועלינו לעשות מה שמטל עלינו, והשם, הטוב בעיניו הוא יעשה. ובכלל חיוב השמירה, על אחת כמה וכמה חיב להשמר מכל עברה ומכל דבר רע, שהרי אמרו (ברכות יא א) לרבי טרפון "כדאי היית לחוב בעצמך שעברת על דברי בית הלל".

הג"ר אליעזר פאפו, חסד לאלפים, סי' קמ"ז אות ה'

יש לברוח מן העיר כשיש דבר בעיר בתהלת הדבר, או יכבד וישב בביתו ויסגור בעדו, ובכך יסגור ה' בעדו. ואיתא בזה הקדוש (ח"א סט) "ערום ראה רעה ונסתה ופתאים עברו ונענשו", אם לא עברו כי אם על זה שלא נסתה, ועברו על מצוה רבה של ונשמרתם מאד לנפשתיכם, היא הנתנת שנענשו. ושומר נפשו ה' ישמר ויחיה, ומצער ונזק יצילהו, כי מצות ונשמרתם ראויה היא שתגן.

הג"ר אליעזר פאפו, אורות אילים (שאלוניקי תקפ"ג) אות ק"פ

תנו רבנן דבר בעיר כנס רגליך (ב"ק ס:). עתה בעוונותינו בעינינו ראינו, שערום ראה רעה ונסתה ורבים עברו ונענשו (ע"פ משלי כב ג). וכל בעל נפש יחוש לעצמו להציל ממות נפשו, ולא ליהוש במעי"ה, שכבר בא הכתוב לעיל (אות ק"ז) שמי שאינו שומר עצמו מתחייב בנפשו, ויש נספה בלא משפט (משלי יג כג), כיון שניתנה רשות למשחית לחבל. ואם עושיין לו גם מנכין לו מזכויותיו (תענית כ ב), והן מעט אשר נמצא איתנו מצוות ומעשים טובים, אם אכול נאכל אותם מה נאכל ליום אחרון.

הג"ר אליעזר פאפו, אורות אילים (שאלוניקי תקפ"ג) אות שי"ג

[ואיתא בזה ח"א סט.] רבי יוסי אמר "ערום ראה רעה ונסתה", בזימנא דמותא שריא בעלמא בר נש חכים יסתה ולא יקום לבר ולא יתהוין קמו מחבלא, בגין דניון דאתיהיב ליה רשו יחבל כל אינון דיעברון קמיה באיתגליא. וסיפיה דקרא "ופתיים עברו ונענשו", עברו פקודא דא. ופירש בהגהות הזוהר: עברו זאת המצוה עצמה

שאינם מסתירים עצמם, ועל זה בלבד נענשו. לזאת יחרד כל לב ויזהר להיות נשמר בעידן ריתחא, ומכל מקום שיש נדנדוד סכנה, וזכות מצות "ונשמרתם מאד לנפשותיכם" (דברים ד טו) ראויה היא שתגן.

הג"ר אהרן ברכיה ממורדינה, בספח"ק מעבר יבק (מנטובה שפ"ו), שפתי צדק פרק ח'

ראוי לדעת שכשהולאים יוצאים לעולם הם ע"י מלאכים משולחים הנקראים משלחת מלאכי רעים וכו'. וממעשה הכתוב בזהר פרשת ויקהל (דף קצ"ז ע"א) מוכח שצריך להסתיר אדם עצמו בעת שמלאך המות בעיר ח"ו ויש לו רשות להשחית, וכבר אמרו בבא קמא (ס ע"ב) דבר בעיר כנס רגליך. ופ"י בן דרך אשה מנאפת (משלי ל כ), דא הוא מלאך המות, והכי אקרי אכלה ומחתה פיה, אוקדת עלמא בשלהוביה וקמלת בני נשא עד לא מטי זמנייהו, ואמרה לא פעלתי און, דהא דינא בעאת עלייהו דאשתכחו בחובין ובדינא קשוט מיתו.

אלשיך הקדוש, שמות י"א ד'

ונבא אל הענין, והוא, כי אמר אלקים הנה אפילו יהיו כל ישראל צדיקים אי אפשר להוציאם על יד מכת בכורות, בהיות המכה על ידי משה ויהיה כאף והימה ודומיהם ממשלחת מלאכי רעים, כי הלא כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע, ומה גם עתה כי לא צדיקים היו אז כמאמרם ז"ל (ילקוט ואתחנן רמז תתכח) עם מקרב גוי לא נאמר אלא גוי מקרב גוי הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה כו', ועל כן אם אכה בכורי מצרים על ידי מלאך ולא על ידי עצמי עדיין הם בסכנה, כי כוחות הרוגז הנמצאים שם ימצאו אחיזה בכחות הטומאה הדבקים בישראל אשר נבראו מעונותם. על כן אמר אלקים, אם לא ארד מצרימה להצילם על ידי עצמי יאבדו, אם עושה אני על ידי משחית או מלאך, ומה גם באמור שרו של מצרים הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה כו', ויאחזום כל כחות הטומאה והשופט כל הארץ יעשה משפט, כי על כן נאמר (ישעיהו כו כ) חבי כמעט רגע כו', וכן אמרו רבותינו ז"ל (בבא קמא ס) דבר בעיר כנס רגלך, ואב"י סכר כו', ואמרו בספר הזוהר (פרשה זו דף לו) כי לא טוב להתראות בעידן ריתחא. וגם אמרו שבכל עידן ריתחא גם שיעשה המשפט על ידי הקדוש ברוך הוא לא יבצר מהמצא שם גם כחות הצונים ומלאכים רעים כמדובר, ומה גם עתה בהיות על ידי מלאך גם שיהיה מצד הקדושה, ועל כן בהתאחזם בכני ישראל בטומאת אשמותם אין מידם מציל. על כן הוצרך יעבור הוא יתברך הקדוש והנורא שעל ידי היותו יתברך שם תפול חתייתו ומוראו על כל כחות הצונים לבלתי הקרב לישראל.

אלשיך הקדוש, איכה ג' ל"ו

ולעות אדם בריבו של עליון שיש לו עמו על אשר הטא לו, היתכן כי ה' לא ראה ויעזוב את החומא בעל ריבו ביד שוסים וילקוהו כפלים בכל הטאתיו, זה לא יתכן הלילה. וכמאמר רבותינו ז"ל, כי לא היה כח לאויבים לשלוט בצדיקים בזמן החורבן, עד שהסכימה מדת רחמים עם מדת הדין, וזהו שורש אמת במשפטו יתברך. ולא ינגד לזה מאמרם ז"ל (בבא קמא ס א), כיון שניתן רשות למשחית אינו מבחין בין צדיק לרשע, כי הלא לעומת זה ידענו (שבת נה א) כי און מיתה בלא הטא ואין יסורין בלא עון. אך אמנה כל דבריהם האמת והצדק, ואשר אמרו כי כיון שניתן רשות למשחית אינו

מבחין וכו', הלא הוא כי אם ישלח הוא יתברך מלאך משחית לפקוד עון ידוע על עיר או ממלכה אחת, יודיע לו את אשר ימית מהם הנוגעים אל העון ההוא, ויראה המשחית בצדיקים בדין העון ההוא, אך כמצחות האנשים הצדיקים ההם יראה עונות זולת זה אשר יראה לו שעליהם ראוי לפגוע בהם, ישלח ידו ויכה בהם כיון שניתן רשות, ואז מתבקר פנקסו למעלה כיון דאיתרע בפגעו בו המשחית, ואז יומת בדין על פי הנמצא כתוב בספר. והוא ענין מאמרם ז"ל (בבא קמא ס ב) דבר בעיר כנס רגליך, ויש מכסה מצחו, ואב"י סכר כו', שהוא לבל יזדמן לפניו המשחית ויראה זכר מעשיו אשר לו עון ויתעורר להכותו, ואז יבוקר פנקסו ויפול בנופלים, מה שלא היה אם נסתר מנגד פניו.

פנים יפות, במדבר כ"ו

ויהי אחרי המגפה ויאמר ד' אל משה ואל אלעזר בן אהרן הכהן לאמר, שאו את ראש כל עדת בני ישראל. כשכבשו מדינות סיוון ועוג נתפזרו ישראל בכל ערי האמורי, כדכתיב (לעיל כא, כה) וישב ישראל בכל ערי האמורי וגו', וכיון שהיו מפוזרים לא אפשר למנותן אלא בזמן מרובה, לכך קרא משה לראשי המשפחה שכל ראש משפחה ימנה את כל המשפחה שלו. ואפשר דהיינו דכתיב ויהי אחרי המגפה, שבשעת המגפה נכנסו לעריהם ובתייהם, כדאיתא בב"ק בסוף הכונס (דף ס' ע"ב) ת"ר דבר בעיר כנס רגליך שנאמר לא תצאו איש מפתח ביתו וגו'.

ספח"ק באר מים חיים, פרשת וירא, י"ט י'

וישלחו האנשים את ידם וגו'. לכאורה אחר שהאנשים אשר פתח הבית הכו בסגורים, ונמצא גם אם היה לוט עומד בחוץ היה יכול להציל את נפשו, ולמה הביאו את לוט אליהם הביתה. ונראה כי כתב בזה"ק כמה פעמים (ובפרט בפרשת נח ס"ג.) אשר בעת הזעם מי שהולך בחוץ יכול המשחית לחבל בו, ולא כן כשיהיה סגור ומסוגר ואתכסיא מעינא. ועל כן נאמר (שמות י"ב, כ"ג) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר, כי כשלא יהיו בחוץ לא ישלוט בהם המשחית, מה שאין כן אם בחוץ ימצאו. וכן אמרו חז"ל (בבא קמא ס' ע"ב) דבר בעיר כנס רגליך וכו'. על כן מרם הביאם המכה על האנשים אנשי סדום, לקחו את לוט הביתה בכדי שלא ישלוט בו המכה, כי בהדי הוצא לקי כרבא, והסתירו אותו ממלאך המשחית.

הג"ר ישועה זרח מחכמי תונים, קול התור (ירושלים תשל"ד), ישע"י אות ד'

לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך וגו'. אחז"ל דבר בעיר כנס רגליך שנאמר לך עמי בא בחדריך וכו'. ויש לרמוז כי תיבת "בחדריך" ר"ת ד'בר בעיר כ'צם ר'גליך ח"י, כי עי"ז או ישאר חי ולא ישלוט בו המחבל.

הג"ר ישועה זרח מחכמי תונים, קול התור (ירושלים תשל"ד), תהלים אות ח'

לעולם ה' דברך נצב בשמים. פירושו שהגזירות רעות ישארו בשמים ולא ירדו לארץ, וזהו דברך דיבור קשה יהיה נצב בשמים ולא יבא לארץ. ואם יבא לארץ אחז"ל דבר בעיר כנס רגלך עכ"ל. וזה רמוז בתיבת "דברך" ר"ת ד'בר בעיר כ'צם ר'גלך, ולכן דברך יהיה נצב בשמים.

הג'ר שלמה הלוי חזקן, חשק שלמה (שאלוניקי ש"ם) ישעי' כ"ו
נתבאר בספרי הרפואה שרוב פגעי הדבר יקרו מצד עפוש האויר, לפי שיקרה לאויר מה שיקרה לליחות, כי האדם נזון מהאויר יותר בתמידות מן המזונות, ולכן כדי להשמר מן האויר המעופש בעפוש ארסיי ממות צריך שישמור עצמו מלצאת אל מקום נשיבתו, ויסגר במסגר החדרים, כי שם בנקל אפשר לתקן אויר אותו חדר או אותו מדור ע"י העישנים או הזלפים המונגדים לעפוש. ולכן אמרו דבר בעיר כנס רגליך, וכמ"ש ואתם לא תצאו וכו'. **ובעבור שהוא חולי דבקי, אמר "וסגור דלתך בעדך", כלומר שלא יבואו אחרים אליך.** יבחר האדם בזמן זה בהסגר ובהפרד במקומות מכוסים, ולא יהיה לו עירוב עם אחרים.

הג'ר שלמה זאב מגיד, מוסר ודעת (ווילנא תרכ"ח) הלכות תשובה פרק ה'

כשתראה שבא עליך אחת מהתלאות מפאת המערכת, או משליה משלוחיו, דרך משל, **דבר בעיר ח"ו, אז ראוי לו להחביא בחדריו, וכמו שאמרו דבר בעיר כנס רגליך, כי למה תעמוד בחוץ והמלאך עומד בתוך רחובות לציחה.** ואם בוא יבוא אחריו, לא ישקוט מעמוד על נפשו בכל מיני התרופות אשר יעשה וחי בהם, והכל בבטחון גדול על רצון הבורא ית"ש, ובהרבות בקשה ותפלה מלפניו, ועל הרוב יועילו אלו ההשתדלות להצילו מרעתו. ואם אולי כל זאת לא יועיל, ולא עמדה לו, כבר יצא ידי חובתו להנצל בכל ההצלה האפשרית לו על ידו, וידע בלי ספק די אלהיה שלח מלאכיה למשקל ערבונא מויניה, ואין מנוס, ומה לעשות כי אם להצדיק דין שמים ולמהר לנפשו מנות הזכות והקישוט הראויות לתת לה להשיבה אל האלקים אשר נתנה.

הג'ר יוסף שלמה רופא אב"ד האמבורג ואמשטרדאם, הישר' מקנדיאה, מצרף לחכמה (בסיליאה שפ"ט) פרק כ"ו

ויקרא החולי בשם מלאך, כמו ויאמר למלאך המשחית וכו'. התחלת הנגף היה בגורן ארנון היבוס, וכן כתוב (דברי הימים א' כ"א כ') **זישב ארנון וירא את המלאך וארבעת בניו עמו מתחבאים, על דרך דבר בעיר כנס רגליך.**

הג'ר יצחק אייזיק חבר אב"ד טיקטין, אפיקי ים, ב"ק דף ס ע"ב
לכן כנס רגליך, שלא יהי' להם אחיזה ברגליך, שהם בני אדם שהטאו לפעמים ברגל בהליכה לעבירה ח"ו, **יש להם אז אחיזה מאוד בהליכה לדרך, ששם שליטתם ג"כ בדרך ברגליך, והשטן מקטרג בשעת הסכנה,** ולכן כתיב ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו וכו', וצריך לשמור הרגליים.

הג'ר אליהו שיק אב"ד לידא, עין אליהו ב"ק ס: (נרפס גם בגליון עין יעקב דפוס ווילנא תרכ"ט)

דבר בעיר כנס רגליך וכו'. הענין הוא שדבר הוא מחמת שנתעפש האויר, ועיין בב"מ (דף ק"ז ע"ב) ושמואל אמר הכל ברוח ר"ל באויר כי הכל תלוי באויר, ולכן אמר שמואל דליגור תענית (תענית ד' כ"א ע"ב) ע"ש. והנה אמרו חז"ל ומכואר בהלכות תענית, היה דבר במדינה ושיירות הולכות ובאות מינה למדינה אחרת שתיהן מתענות אעפ"י שהם רחוקות זו מזו, הוינא מחמת שמהלכות ממדינה זו למדינה זו מחמת זה הוא הדבר שנתעפש האויר. והנה בעת שאדם הולך ממדינה זו שנתעפש האויר למדינה אחרת, כל זמן שלא נתפשט האויר הרע בכל המדינה, אזי לפעמים בשוק

מחמת שהכל הולכים בה כבר נתעפש האויר, אבל בבית שלא באו בהבית האנשים שבאו מהמדינה ששם הדבר שנתעפש שם האויר שם האויר במקומו עומד ואינו עדיין רע. ולכן ע"ז אמרו דבר בעיר כנס רגליך, שבשוק האויר נתעפש, אבל בבית לא נתעפש האויר.

דבר בעיר אל יהלך אדם באמצע הדרך מפני שמלאך המות מהלך באמצע הדרך. הוא כנ"ל, **שדבר בא מחמת עיפוש האויר, וזה גופא מלאך הממונה על המות הוא עושה זאת,** וכאשר בארנו ששינוי האויר בוא יבא מחמת שנוסע אדם ממדינה זו שיש שם שינוי אויר ונוסע למדינה אחרת מחמת זה יתערבו האוירים, והנה באמצע הדרך אשר נוסעים שם הרבה אנשים שם שנתנה האויר מהרה יותר מבצדי הדרכים ששם אינם נוסעים כ"כ אנשים ממדינה אחרת אשר נתקלקל האויר, ולכן אמרו שאל יהלך באמצע הדרך בעת הדבר אלא בצדי דרכים, כי מלאך המות הוא באמצע הדרך, וכנ"ל ששם מצויה עיפוש האויר שהוא המלאך המות, יותר מצדי הדרך.

הג'ר יצחק שרים מחכמי ארם צובה, ליקוטים מפרדס (ארם צובה תרל"ג), ערך דבר

כשהדבר בעיר כנס רגליך, שיבוא לביתו מיד, וסגור דלתך בעדך, חבי כמעט רגע ער יעבור זעם (ישעיה כו' כ'). והובה מוטלת על כל אדם לשמור עצמו בנמירותא יתירתא ככל הבא מידו, דכתיב (משלי כב' ג') **ערום ראה רעה ונסתר ופתאים עברו על זה ונענשו, ופירושו עברו מן העולם וגם מענישים אותם בעולם הבא, וזה שנאמר ונענשו עם וא"ו, כי מלבד שאבד עצמו מהעולם הזה, אלא גם ונענשו על נפשם שלא שמרוה ועברו על (דברים ד' טו') ונשמרתם מאוד לנפשותכם. ורמו ראשי תבות דב"ר דין ב'לא ר'חמים. לכן ישמור עצמו אל יצא לשוק לאתחואה קמי מחבלה. ומי שמזלזל בנפשו ואינו שומר עצמו, מאבד עצמו לדעת מן העולם הזה, ואין לו חלק לעולם הבא. ורמו מגיפה גימ' חלק, רמו שאין לו חלק באלהי ישראל, שלא שמר נפשו שהיא חלק אלוה ממעל, ולזל על צויו יתברך שצוה ונשמרתם מאוד לנפשותכם (דברים ד' טו'), ואתם לא תצאו (שמות יב כב).**

הג'ר דוד זכות אב"ד מודינא, זכר דוד, מאמר א' פרק ל"ט
כתוב בישעיה (סימן כ"ו) **"לך עמי בא בחדרך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם".** ולכאורה קשה, דאם בא לומר שישמור עצמו להנצל חבי הול"ל לך וכו' בעדך כמעט רגע עד יעבור זעם, מאי חבי דקאמר, והלא כבר אמר בא בחדרך וכו' דהיינו חך. אלא ביאור דבר זה הוא, שהנביא מתנבא ואומר לך עמי בא בחדרך וכו' כדי להיות ניצול, וא"ת והלא הוי כפורש מן הצבור ורחקה ישועתו מה' להיותו יחיד ומופרד מהקהל, ושונמית אמרה בתוך עמי אנכי יושבת כמ"ש בזה"ק בפרשת בשלח הנ"ל, לזה הוסיף אם באת להסגר לא יהיה ההסגר כדי ששלום יהיה לך כמתייאש מצרת הצבור ואינו משתתף עמהם ח"ו, אלא חבי כמעט רגע עד יעבור זעם, **הפרדך מעליהם לא תהיה כי אם להשמר מזעם ה', כי כן הורנו גדולינו, משום דכיון שניתנה הרשות למשחית לחבל אינו מבחין בין טוב לרע וכו' ולא תלכד במ"ש ופתאים עברו ונענשו כנו', ולכן לא תהיה נסתר אלא מצד הצורך עד יעבור זעם, אך מחשבתך לעולם דבוקה בציבור, ואחרי עבור זעם בתוך שאר המדוכאים והמצוערים אתה יושב, אף בעת הזעם נפשך אליהם תערוג ותחשוק כאילו בקרבם אתה שוכן עמהם.**

הג'ר שלום הכהן, צדק ושלום, גרבה תרפ"ז, סי' י"ח

מצוה וחיוב על האדם לשמור בריאות גופו, וכן אמר הכתוב ונשמרתם מאד לנפשתיכם. נתנה התורה רשות לרופא לרפאות, ומצוה היא, ובכלל פיקוח נפש היא, ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים. בכלל שמירת הבריאות לשרוט לעצמו ולבניו ובני ביתו ע"י רופא מובהק בליחה המובאה מערי אירופא להציל את האדם ממחלת חולי אבעבועות. וכן ישמר מלהתקרב למי שהוא חולה במחלה זו או בשאר המחלות המתדבקות. וכן יסגיר הצרו בעד בני ביתו אם רואה שיש בעירו איזה מחלה מתהלכת ומתדבקת.

הג'ר שלום הכהן, ברית שלום, גרבה תרצ"ז, סי' כ"ג סעיף ו', בדיני לא תרצח

מי שאינו בורח מחולי המגפה, או לא עשה הסגר למלט נפשו, כאלו שופך דמים.

שו"ת המדת צבי סי' י"ט אות כ"ב

איתא דבר בעיר כנס רגלך. ועי' מהרש"א שם שכתב, דלא בא לומר לאפוקי שלא יפזר רגליו, שהרי משמע בדומה למ"ש רעב בעיר פזר רגלך, שודאי בדבר בעיר נמו טוב לפזר רגליו ולהמלט על נפשו, אלא כל זמן שאינו מפזר רגליו מן העיר יכנס רגליו לביתו ולא יצא ברחובות. אמנם לפי דעת המדע הרפואי בזמננו, כדי לעכב את התפשטות המחלה גוזרים עוצר על המקום ששולטת שם המחלה, וצדקו איפא דברי חז"ל בהא דדבר בעיר כנס רגלך, והוי זאת בדוקא. ועי' לקמן שבכגון זאת שומעים לדעת הרופאים.

שו"ת המדת צבי ח"ג סי' מ"ג

עיינן בשו"ת רמ"א (סי' כ') דמבואר מתוך דבריו דגם בחולה שמחלתו מדבק איכא מצות ביקור חולים. ברם קשה דהרי אמרינן במסכת בכ"ק (סי' ב') ת"ר דבר בעיר כנס רגלך, נשמע מהא דאפילו לטובת עצמו אין לצאת כדי שלא ישלש בו הדבר. ונראה דשאני הא דב"ק דמיירי בדבר שאינו שכיח, ור"ל בא לעיתים רחוקות והוי סכנת נפשות לכל אדם, משא"כ הא דהרמ"א מיירי במחלה דשכיח באותו העיר מחמת עיפוש האויר, ע"כ אין לנו לבטל מצות ביקור חולים מחשש שיקבל את המחלה הזאת.

רבינו משה קורדובירו, רמ"ק ז"ל, בספר אור יקר פ' ויקהל סי' א'

ובזה"ק ח"ב קצו. אסתמרו גרמיכו אלין תלת יומין דלא תפקון לבר, בגין דמלאך המות אשתכח במתא ואית ליה רשו להכלא: והנה דבריו אלו יחרידו לבות בני אדם בלי ספק, שראוי לאדם להסתיר עצמו בזמן הדבר, ולא יתעסקו בקבורת מתים ולא בביקור חולים וכו'. ואומר אני, שזה בזמן שהדבר יום או יומים יעמוד כמו שהיה כאן, אמנם עתה שתעמוד הדבר בעונותינו זה כמה פעמים ראינו שלשה חדשים או ארבעה וכיוצא, ואם חס ושלום יחזיק האדם בדברים אלו וכיוצא, תכאש הארץ, והחולים רובם ימותו מאין דורש אותם, אדרבה מצוה לשנס מתניו לבקר החולים ולקבור המתים וכו'. והקדוש ברוך הוא אינו מביא רעה לעולם אלא בדרך שיוכלו בני אדם לסובלה, ואין הקדוש ברוך הוא הפך שתהיה נבלת המתים לדומן על פני האדמה ואין לו קובר ואל המתעסק בהם יתבעי שנתבע בנפשו, ואל כי הא לא אמר ר' שמעון מאן דסגיר גרמיה ואשתכח קמיה באתגליא וכו'.

הג'ר אליהו קפשאל אב"ד קנדיאה, סדר אליהו זוטא פרק קס"ה (זכרונות מהמגיפה בקנדיאה בשנת רפ"ג)

ויהי כאשר ראיתי את כל הרעה הגדולה הזאת, נשתוממתי והודי נהפך עלי למושחית, אני ראיתי כן תמהתי נבהלתי נחפזתי, זכרתי דברי חכמים מקדם הלכות עולמים, כהיא דתניא מלאך המות בעיר כנס רגלך. ובספר הזוהר נאמר שם בלשון זה, תנינן בזימנא דמותא אית בעלמא לא יתתוי ברנש במתא בגין דאית ליה רשו למחבלא לחבלא כלא, בגין כך א"ל קב"ה לנח עשה לך תיבת עצי גופר בעי לך לאיסתמרא ולא תחזי גרמך קמיה דמחבלא דלא ישלוט עלך וכו'. ובמקום אחר אמרו וז"ל, צוה הקב"ה את נח להסתר מפני מדת הדין כד"א חבי כמעט רגע עד יעבור זעם, בא בצור והטמן בעפר מפני פחד ה', וכעניין אל תצאו א"ת מפתח ביתו עד בקר, גם כי צריך לחלוק לה כבוד וכו'. והוסיפו עוד במקום אחר לאמר, בזמן שיש דבר בעיר יסגור אדם עצמו ואל יתראה בשוק דכיון שניתן רשות למלאך המות מי שפוגע בו ניווק ואיתו מתחייב בנפשו וכו'. תחת שלש המאמרים הללו רגזתי ואירא הרבה מאד, והלכתי ובאתי בחדרי, וסגרתי דלתי בעדי, ונסתגרתי בביתי ובחומותי בחברת אלופי ומיודעי אדוני אבי ורבי ואמי הורתי ואחי ואחיותי ישצ"ו, ולא נראינו החוצה.

הג'ר חיים ברבי בצלאל אב"ד פרידבערג, אחי המהר"ל, בהקדמת ספרו ספר החיים (קראקא שני"ג) שחיבר בשעת הסגר בביתו במגיפה בשנת של"ח

חסדי ה' ותהילותיו אזכיר כעל כל טוב אשר גמלני ברחמיו וברוב חסדיו, אשר בשל"ח פדה ממות נפשי, כי עלה אז המות בחלוני ביתי, ומתה המשרתת שלי במגפה בר מנן, גם בתי המהוללה ועוד נער אחד חלו בחולי ההוא וניצולו ברחמי הש"י, ונשארתני אז אני ובניי בתוך ההפיכה הגדולה החיא, ודלתי ביתי סגרו בעדי כמעט שני חדשים מאין יוצא וכו'.

הג'ר אברהם קאטלאן מפאדובה, עולם הפוך - קורות המגיפה בעיר פאדובה בשנת שצ"א

גם אז ראינו הבאים להתפלל בבית הכנסת והנה מעטים, וברוב הימים כאשר גדל הדבר ורבו המוגפים, לא הגיעו למנין, עד כי חדלנו להתפלל בבית הכנסת ימים רבים, ויהי מקדש מעט שומם מבלי באי מועד.

הג'ר יעקב צהלון, אוצר החיים (ויניציאה תמ"ג) דף כ"א ע"ב, בתיאור המגיפה בגיטו היהודי ברומא בשנת תי"ז

לא הותר לילך כל היום בדרך כי אם לרופאים, אבל בשעה קבועה הותרו כולם לעשות צרכיהם למזונם, אך בלילה לא היה שום אדם יוצא מביתו, והיו בני הצר חוזרים סביב לעיר אם מוצאים א' היו נותנים אותו במאסר קבוע בתוך הגיטו. ואחר מ' חדשים זכר הקב"ה את עמו בזכות אבותיהם, וכלה הדבר, וחזרו ישראל לבתי כנסיות להתפלל כימי קדם.

אגרת מרן הבעש"ט זי"ע, נדפס בסוף ספח"ק בן פורת יוסף

ובראש השנה שנת תק"י עשיתי עליית הנשמה כידוע, וראיתי קטרוג גדול עד שכמעט ניתן להס"ם רשות לחרוב כללות מדינות וקהילות, ומסרתי את נפשי והתפללתי נפלה נא ביד ה' ואל נפלה בידי אדם, ונתנו לי רשות שיהי' תמורת זה חולשות גדולות ודבר

אשר לא היה כמוהו בכל מדינות פולין ושאר מדינות הקרובים לנו, וכך היה שנתפשט החולשה עד למאוד אשר אין יוכל להספר, וגם הדבר בשאר מדינות. ונשאתי ונתתי עם החבורה שלי לומר קטורת בהשכמה לבטל הדינין הנ"ל. וגילו לי בחזיון לילה, הלא אתה בירת לך בעצמך נפלה נא ביד ה' וכנ"ל, ולמה אתה רוצה לבטל, הלא אין קטיגור וכו'. ומאז לא אמרתי קטורת ולא התפללתי ע"ז, רק בהושענא רבה הלכתי לבית הכנסת עם כל העולם על ידי כמה השבעות מחמת פחד גדול, ואמרתי פעם א' קטורת כדי שלא יתפשט הדבר לסביבותינו, וכך עלתה בידינו בע"ה.

אגרת רבי יקר בן הרח"ק רבי גרשון מקיטוב, על מגיפה בירושלים בשנת תקכ"ב, הובא בשבחי הבעש"ט מהדור ירושלים תשס"ה עמ'

23:

ורבים מיקירי ירושלים אשר ידם מספיקות, סגרו עצמם בחציהם, והכינו להם צידה על חצי שנה.

הג"ר אלטר שפירא אב"ד וויקנא, אחלי צדיקים עמ' ט'

שמעתי מפי דודי הרב הצדיק רבי פנחס יוסף ז"ל מסלאוויטא התן הרב הצדיק הקדוש רבי שמואל אבא ז"ל מסלאוויטא, שסיפר, הנה בשנת תקכ"ט או בשנת תקל" היתה חולאת שולמת בעולם הנקראת עיפוש ר"ל, ברח הרב רבי פנחס מקאריין ז"ל הוא וכל בני ביתו ליער אחד, ושם היו מאמצע הקיץ עד תחלת החורף וכו'. ועל מגיפה זו מסופר בספר אמרי פנחס שער הסיפורים אות ל"ה, שאמר הרח"ק מקאריין, שבראש שנה זו ראה בשמים גזירת הריגה כמו שהיתה בשנת תקכ"ח, ופעל להחליפה עם מגיפה, מכי מעמים, אחד כי נפלה נא ביד ה' כי רבים רחמיו, והב' שלא יהיה חילול השם, כי ההריגה רח"ל היה עיקרה על ישראל, משא"כ הדבר היה עיקר מתחיל מאומות העולם

הרח"ק רבי מנחם מענדיל מוויטעבסק, פרי הארץ - אגרת הקודש, אגרת כ"ב, תיאור המגפה בטבריה בשנת תקמ"ו

תהלות ה' לבשר בתודות והלל, בקול גדול להריע, מיד ה' אשר הויה והחל הנגף פה עיה"ק טבריא ת"ו. אם אמנם לא נמשך הזמן כי אם מעט ורעים המה היו, בערך שבועים שבעה, מימי הפורים עד כמה ימים בחודש אייר, יקד יקוד כיקוד אש. ועצת ה' היא תקום אותנו בעיר בתווך שלא לנום אל אחת הערים, כי אנה מפנינו נכרה, כי אם חבי כמעט רגע עד יעבור זעם. סגרנו עצמינו בחצר החדשה שלי יותר מערך מנין כדי להתפלל בציבור, תמיד תפילותינו בפינו אקצירי ואמריעי כדרכינו מעולם ומצלינן בחיי דכל בית ישראל. וכל אשר ממנו ראו וכן עשו להיסתר מפני חרון אף ה' בהצרותם וטירותם, על הרוב עלתה בידם וכו'. ולא ניכרו בחוצות כי אם הריקים ופוחזים וגויים להבדיל, כי ערום ראה רעה ונסתר.

הג"ר יקותיאל בירדוגו אב"ד מכנאם שבמרוקן, שו"ת לב מבין השמטות סי' י"ז (אחרי מגיפה במכנאם בשנת תקנ"ט)

ואין לבטל המתנה הנז' מפני שלא היה מצוי לשם חכם, כי ידוע שבעת ההיא נדדו הלכו למו הבית דין צדק, וגם שאר תלמידי חכמים שהיו מצויים בעיר באו הדר בהדר להחבא, אין יוצא ואין בא, וקיימו בעצמם מאמר רז"ל דבר בעיר כנס רגליך (ב"ק ס'), וכ"ש וק"ו שלא היה להם ליכנס לבית הנגפים דאיכא סכנה ושכיח היזקא.

פרח שושן, קונטרס ממלכת כהנים את י"א-ל'

בימי הדבר שהיה בעירנו בשנת תקע"ט, מר זקני הרב [הג"ר שאול הכהן אב"ד גרבה] נסגר בתוך ביתו ולא היה יוצא וזבא מהוץ לבית. ויהי כאשר תם כל הכסף שהיה בידו, לא ידע מה לעשות. יום אחד שמע קול דופק על הדלת ויצא אליו וימצא איש אחד שלוח לו מאת הגביר יהודאני הכהן ז"ל, וכידו שמונים וחמש זהובים, עם אגרת ממנו, ובה כתוב: "היות כי לא ידע האדם את עתו ומוי יודע מה יקרה לו, ואיני יודע איש נאמן כמוך, על כן אמרתי להפקיד אצלך הסך הזה, ואם הוצרכת איני מוחל לך אם לא תקח מהם מה שצריך לך, ובעה"ז עוד חזון למועד להחזירם לי". וכן עשה, לקח מהם מה שצריך. ויהי כאשר נתבטלה הגזירה ויצא מתוך החסגר, נתראה עמו הרב רבי מעתוק חדאד ז"ל, ויאמר לו: "רבינו איך עבר עליך כל ימי החסגר ואיך עשית בפרנסתך כי ידעתי את מצבך". ויענהו: "האמת אני לך ולא אכחד כי נדחקתי מאד אך גברו עלי חסדיו ברוך הוא והזמין לי אחד שהלונני סך מה". וישאלהו: "האם היה סך שמונים וחמש זהובים". ענהו הרב: "כן כן". נענה רבי מעתוק: "גם את האיש הגביר יהודאני הכהן וגם את הזמן ידעתי". שאל הרב: "ומאין ידעת". ענה לו רבי מעתוק: "כי גם אלי שלח כזאת".

הג"ר ישראל משקלאוו תלמיד הגר"א, ברשימותיו בפנקס כולל צפת, שנרפס בתחילת ספרו הנודע פאת השלחן.

אחר כך שנת תקפ"ו מוצאי שביעית עלה לפה הרב הגדול הצדיק ר' חיים כהן ז"ל הרב פינסק, ונעשה הוות דבר גדול מאד, ואני אז התחזקתי ועשיתי הסגרים לכל אחינו, כי זאת מודעת משמרת לדורות עצת רבותינו הז"ל בנמרא הקדושה (ב"ק ס' ע"ב) דבר בעיר כנס רגליך וסגור דלתיך בעדיך, רק שיזחרו בכל השמירות לבלי צאת החוצה. ובכל כחי ומוחי ותוכי ידעתי ונתתי אל לבי להשיג הלואות לתת לכל אנשי כוללנו ולכל עניי כוללנו שלא היה להם בתי הסגר, והושבתים בכפר פקיעין ששם היה שקט ב"ה וב"ש, ותיתי לי לעלמא דאתי שהייתי גרמא בהצלת נפשות יקרות. ומכוללנו ב"ה לא נעדר רק בערך עשרה או י"ב, ובוזה תינוקות ונשים שלא שמעו לדברי אזהרתי.

אגרות הפקידים והאמרכלים מאמשטרדם, מכתב להג"ר משה טוב"ו אב"ד האנויא, ט"ז טבת תקפ"ח

ועוד היתה צרה כמבכירה בעה"ק צפת ת"ו, בהיות כי שפך ד' חמתו על הגוים אשר סביבותיה ותאכל בם המגפה, ובחסד ה' על יראיו בבני ישראל לא היה דבר, אך בהיותם מערי הפרזות, והישמעאלים אינם עושים שמירה, נכנסו בה מגפים והחל הנגף גם בעם, ויבואו בהסגר ככתים וחצרות כנהוג כל יבוא אליהם איש, ואשר לא יוכל להסגר מאין טרף או מאין נכון לו בית אשר יוכל להסגר, ברח ביער ובשדה ויעזבו כל אשר להם למלט על נפשותם. והנה תלב"ה וכל האגרות האחרונות מסוף אלול העבר הודיעו לנו, כי פסק הדבר ב"מ, והתחילו למנות הימים הקבועים לראות אם נשתקע וכי שבה החרב אל נדנד ולא יבוא המשחית אל בתיהם עוד, ומן אז והלאה חכו לחסדי ה' כי לא כלו רחמיו.

לע"נ המנוח מו"ה שמואל אלימלך אברהם ב"ר יהודה אריה ז"ל נפטר ה' ניסן תש"פ